

'Baerne'

Tijdschrift van de Historische Kring "Baerne"

16e jaargang nr. 1 - maart 1992

Dagelijks Bestuur van de Historische Kring "Baerne"

Voorzitter : C.C.M. Collard
Penningmeester : I. Huls
Wittelaan 8
3743 CP Baarn tel. 02154-22974

Secretariaat : F. Muts-Snel, van Goyenlaan 213
3764 XH Soest tel. 02155-12989

Ledenadministratie : N. Kuyt-Smit, Van Wassenaerlaan
16, 3742 AH Baarn.

De lidmaatschapskosten van de H.K. "Baerne" bedragen:

f 35,-- per jaar per gezin

f 25,-- per jaar voor een individueel lid

f 12,50 per jaar voor een jeugdlid (14 t/m 18 jaar)

Postadres van de H.K. "Baerne" : Postbus 326
3740 AH Baarn

Bankrekeningnummer : 30.47.28.292

Postbanknummer : 4192133

"Baerne" verschijnt viermaal per jaar.

Losse nummers à f 3,-- verkrijgbaar bij N. Kuyt-Smit,
Van Wassenaerlaan 16, 3742 AH Baarn.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

I N H O U D

- 1. Algemene ledenvergadering
- 2. Nieuws uit de werkgroepen
- 3. De bakker van de Turfstraat
- 4. Elias van IJken
- 5. Afrikaanse boeren in het Wilhelminapark

MEDEDELING

Het register van Baerne, 15e jaargang is weer verkrijgbaar in de Oudheidkamer. (18108)
 Geopend maandagmorgen van 20-22 uur.
 Ook via postbusnr. 326
 3740 AH. Baarn.

ALGEMENE LEDENVERGADERING 17 MAART 1992

Op 17 maart vindt de jaarlijkse Algemene ledenvergadering van de Historische Kring plaats in de Speeldoos. Aanvang: 20 uur.

De leden worden voor deze bijeenkomst van harte uitgenodigd. Bij de voorbereiding van dit blad, is de agenda voor de vergadering nog niet officieel vastgesteld, maar de volgende onderwerpen komen ongetwijfeld aan de orde:

- de jaarverslagen van de activiteiten van bestuur en werkgroepen - financieel jaarverslag - begroting 1992 - de geplande activiteiten voor het komende jaar en veranderingen in de bestuurssamenstelling.

Om met dit laatste onderwerp te beginnen, voor de leden die nog niet zo lang lid zijn van de Historische Kring, zetten wij in het kort uiteen hoe het bestuur is samengesteld: voorzitter, algemeen secretaris en penningmeester (het dagelijks bestuur) worden in functie gekozen door de Algemene Ledenvergadering. De overige bestuursleden worden in het bestuur afgevaardigd door de werkgroep waarvan zij deel uitmaken, en wel, een afgevaardigde per werkgroep. De Kring bestaat uit de volgende werkgroepen: Oudheidkamer, Archeologische Werkgroep, Archief, Interviews, Redactie Baerne. Dat brengt het totale Bestuur op acht personen. Hun zittingstermijn bedraagt twee jaar met mogelijkheid tot velenging.

In september '91 is mw. R.Uileman door het bestuur benoemd tot vice-voorzitter. De uitvoerende taken van het voorzitterschap worden door haar verricht. Voorzitter, Hr. C.C.M. Collard, vervult vanaf dat tijdstip de reprensatieve kant van de voorzittersfunctie. Deze splitsing van taken, wordt op verzoek van de Hr. Collard, ook in de komende periode door het bestuur voortgezet.

Tijdens de ledenvergadering zal de Kring op passende wijze afscheid nemen van de Hr. H. Bon. Om

gezondheidsredenen heeft hij zijn taken als bestuurslid binnen de Kring en zijn functie als voorzitter van de Oudheidkamer, moeten neerleggen. De Kring is aan de Hr. Bon veel dank verschuldigd voor het vele werk dat hij voor de vereniging heeft verzet. In beide functies wordt de Hr. Bon opgevolgd door Mw. L. Luikinga, reeds vele jaren actief binnen de Oudheidkamer, laatstelijk als vice-voorzitter van deze werkgroep. Het bestuur bestaat nu uit de volgende personen:

Hr. C. C. M. Collard, voorzitter, reglementair aftredend en beschikbaar voor een volgende termijn,
 Mw. F. Muts, Algemeen Secretaris, reglementair aftredend en beschikbaar voor een volgende termijn,
 Mw. R. Uileman, Vice-voorzitter (tevens afgevaardigde namens de Redactie Baerne) reglementair aftredend, - beschikbaar voor een volgende termijn, Mw. I. Huls, Penningmeester, niet aftredend, beschikbaar voor een volgende termijn, Mw. J. v. d. Brink (Inter-views) reglementair aftredend, beschikbaar voor een volgende termijn, Hr. H. v. Vught (Archief), Hr. v. d. Laan (ARWE) beiden beschikbaar voor een nieuwe zittings-termijn van twee jaar. Nieuw toegevoegd aan het bestuur wordt dus Mw. Luikinga (Oudheidkamer), eveneens voor een zittingsperiode van twee jaar. Aangezien er geen tegenkandidaten zijn is hun (her)benoeming slechts een formaliteit.

Na het formele gedeelte van de Algemene Ledenvergadering zal de bijeenkomst worden afgesloten met een gezellig samen zijn, zoals dat traditie is binnen de Kring. Het bestuur hoopt veel belangstellende leden te mogen begroeten.

NIEUWS UIT DE WERKGROEPEN

Tijdens de jaarvergadering wordt ruim aandacht besteed aan de activiteiten van de diverse werk

groepen, zodat de redactie hier kan volstaan met het nog even onder uw aandacht brengen van de tentoonstelling "Brinkstraat" van 13 t/m 16 mei, en "Voor U bewaard, aan U getoond" van 22 t/m 26 mei. De Brinkstraattentoonstelling wordt gehouden in de Brinkstraat, "Bewaard-Getoond" in de Speeldoos.

DOKUMENTATIE-ARCHIEF VOOR DE ARWE

Al enkele jaren speelt bij de ARWE het idee om een dokumentatie-archief op te zetten.

In de afgelopen vijftien jaren hebben we een imposante verzameling archeologisch materiaal vergaard, maar behoudens een aantal opgravingsverslagen is er nauwelijks dokumentatiemateriaal aanwezig.

In dit dokumentatie-archief zouden van elke opgraving en elk onderzoek, hoe klein ook, op zijn minst een geschreven verslag met tekeningen en een fotomap aanwezig moeten zijn.

Wat betreft de verslagen en tekeningen: met behulp van de aantekeningen kunnen we daar wel aan voldoen, maar voor het fotomateriaal zijn we op de leden en oudleden van de ARWE aangewezen.

We zullen dan ook in de komende maanden een aantal van deze mensen, van wie we vermoeden dat ze fotomateriaal hebben, aanschrijven met het verzoek dit voor duplikatie beschikbaar te stellen.

Het kan natuurlijk zijn dat ook een aantal HKB-leden in het bezit is van foto's van ARWE-activiteiten. Van hen zouden we graag horen om welke activiteiten en om welk aantal foto's het gaat.

Ook de registratie van archeologische vondsten, in Baarn en omgeving gedaan, die zich in particuliere verzamelingen bevinden is een van de de activiteiten die bij het dokumentatie-archief horen en ook hier zijn we afhankelijk van de informatie die we van u krijgen.

Alle informatie kunt u schriftelijk of telefonisch doorgeven aan:

Jan van der Laan, voorzitter Archeologische Werkgroep.

De Schoener 12

3742 HD Baarn

Tel. 02154-11656

HKB-VERGADERING 25=2-1992.

DE BAKKERS VAN DE TURFSTRAAT

Het is alweer bijna vier jaar geleden dat bakker Van Dijk zijn bakkerij voorgoed sloot. 91 jaar lang voorzag de familie ons dorp van brood. In die tijd ging de bakkerij twee maal van vader op zoon over en werden er in twee gezinnen elk vijf kinderen grootgebracht.

Aan het eind van de vorige eeuw werkte ene Laurens van Dijk bij zijn vader in de bakkerij in de Gasthuisstraat te Hilversum. Omdat hij ging trouwen, wilde hij een eigen bakkerij beginnen. Die vond hij. In de Turfstraat woonde en werkte in die tijd bakker Hamer. Zijn naam is opgetekend in een bevolkingsregister. Hieruit blijkt dat deze man al omstreeks 1850 bakker was in de Turfstraat. Deze bakker was oud en waarschijnlijk der lange werkdagen zat en hij hoopte nog van een levensavond te kunnen genieten. Daarom verkocht hij de bakkerij en het woonhuis aan Laurens van Dijk die er met zijn vrouw introk in 1897. Laurens was toen 24 jaar.

Op 10 augustus 1909 werd Laurens van Dijk junior geboren. Wij kennen hem nu als de oude bakker Van Dijk, die in augustus 1989 tachtig jaar werd en op diezelfde dag werd geridderd door de burgemeester. Voor het gemak noem ik zijn vader "bakker (1)".

Aan het begin van de eeuw zag de Turfstraat er heel anders uit dan nu. Het was een zandpad tussen grasland, waaraan twee turfschuren lagen en onder meer een huisje met een gebroken kap: de bakkerij annex woning van Van Dijk.

De turfboer (enè De Ruyter) woonde in een boerderij op de hoek.

Later maakten de turfschuren plaats voor een melkfabriek en nu staan op die plaats kleine flats. De werkdag in die oude bakkerij begon om half twee 's nachts. Dan werd de oven aangemaakt met hout en turf. Daarna werd het brooddeeg bereid. Dit gebeurde toen nog met de hand.

Dit was een zwaar karwei. Als je nu kijkt naar de handen van de oude bakker dan zie je dat zijn vingers krom zijn, naar dat zware werk zijn gaan staan.

Intussen was de oven heet genoeg. De as en de resten gloeiend hout en turf werden uit de oven gehaald en in de daarvoor bestemde doofpot gestopt. De oven werd met vochtige doeken, vastgemaakt aan een stok, schoongeveegd en het brooddeeg werd, gepakt in bussen, gaar in de nagloeiende oven. Deze procedure herhaalde zich tot al het brood was gebakken. In die tijd bestond het assortiment uit wit brood, bruin brood, witte kadetjes, puntjes, vlechtjes en roggebrood. Veel later pas werd dit aanzienlijk uitgebreid. Het deeg voor roggebrood was te zwaar om met de hand te kneden. Maar daar was een oplossing voor. De nu oude bakker weet zich nog te herinneren hoe zijn vader op blote voeten door het meel 'holde'.

-Gelukkig was mijn vader erg potig, want het was zwaar werk. Zelf heb ik het ook gedaan in de eerste wereldoorlog.-

Aan het meel werd water en zout toegevoegd en de jonge Laurens - hij was toen ongeveer 15 jaar - moest door het deeg dansen, wel twintig minuten lang, tot het voldoende gekneed was.

De bakker (1) kocht zijn meel bij Hooghiemstra, molenaars uit Utrecht. Die hadden een depot in de Schoolstraat.

Tijdens de eerste wereldoorlog was er gebrek aan gist. Wat er aangevoerd werd, was zes maanden of ouder en dientengevolge roze, wit en geel uitgeslagen. Dit maakte veel indruk op de jonge Laurens. Hij herinnert zich nog dat het brood in die tijd "klotste", als je het heen en weer schudde, nadat het gebakken was. Veel later in de Tweede Wereldoorlog was er wederom gebrek aan gist. Toen hadden de bakkers zuurdeeg, waardoor het brood wel droog en vast werd.

Laurens van Dijk leerde het bakkersvak voornamelijk van zijn vader in de Turfstraat. Maar hij ging ook bij zijn grootvader in Hilversum in de leer en volgde hier en daar een cursus. Hij werkte vervolgens altijd met zijn vader in de bakkerij.

Een oudere broer en een zuster van de bakker, Herman en Suus van Dijk, ongeveer tien en elf jaar oud, brachten om zes uur 's morgens al de eerste broden op de fiets bij de klanten aan huis, speciaal bij die mensen die vroeg van huis moesten. Die mensen woonden in "het park". Zo werd de buurt rond de Wilhelminavijver genoemd.

Hier verrezen grote villa's, waarin veelal Amsterdamse zakenlieden met hun gezin en personeel kwamen wonen. Ook woonden er veel oud-Indië'gangers in de grote villa's.

De heren die niet rentenierden gingen soms al om half zeven met de trein naar Amsterdam en het was toen heel normaal dat je aan het ontbijt, ook op dat uur, vers brood at.

Als het brood gebakken was, ging de bakker(1) met de hondekar brood bezorgen bij zijn klanten. Het enige wat de oude Van Dijk zich daarover nog weet te herinneren is dat die hond heel groot was.

Toen Laurens zo'n jaar of zeven was, had zijn vader een knecht die langs de Eem ging, om brood te verkopen aan de schippers en aan de boeren op Zuidereind. Later nam een broer van Laurens, Co, dat over. 's Morgens had deze een kantoorbaan en 's

middags ging hij met de mandfiets de Eem over, toen nog over de oude brug.

In die tijd stond bij hoog water, het water tot aan het tolhuisje. Zoals velen weten, maar weinigen zich kunnen herinneren, stond het water tijdens de watersnood van 1916 tot aan de Brink. Voor Co van Dijk was het een duidelijke zaak: het brood kon niet bezorgd worden op Zuidereind. Maar zijn vader dacht daar anders over. Hij vond dat hij dan maar met het brood over Amersfoort moest fietsen naar Zuidereind, want je kon de klanten niet zonder brood laten zitten. En zo gebeurde het.

In 1926 werd de oude bakkerij afgebroken en liet de bakker(1) het huidige pand bouwen. De hout- en turfoven werd vervangen door een moderne, een kolenoven. Pas in 1960 zou deze vervangen worden door een gasoven.

Van 1928 tot en met de tweede wereldoorlog waren het slechte tijden voor de bakker (1) en zijn gezin. Sommige mensen konden het brood niet betalen en velen kochten op de pof. Dit nam soms grote vormen aan. Laurens senior was een heel zachtaardig man, met het gevolg dat veel rekeningen nooit betaald zijn.

Tijdens de mobilisatie moest Laurens junior in dienst. Van het ene op het andere moment was hij van bakker vrachtwagenchauffeur in hare majesteits leger. Toen Nederland bezet was, moest hij zich aanmelden bij de "Arbeitseinsatz", maar dat deed hij niet. Hij bleef bij zijn vader in de bakkerij werken en had verschillende adressen waar hij kon onderduiken.

In de oorlog ging ook het brood op de bon. De zuster van de bakker, Aly, was verpleegster in Hilversum. Zij zorgde voor extra bonnen, die weer ten goede kwamen aan gezinnen met veel kinderen. Tegen het eind van de oorlog, toen het voedsel schaars werd, was er per persoon slechts een half brood per week beschikbaar.

In de oorlog leerde Laurens junior zijn vrouw kennen. Zij trouwden en kregen vijf zonen.

In 1952 stierf de oude bakker(1) Van Dijk en toen pas was de bakkerij van Laurens junior. Op papier was dat al zo vanaf 1936.

De klant kon in de jaren daarvoor soms zeer eigenzinnig zijn. Zoals die dame die niet thuis gaf als een zoon van de bakker het brood kwam bezorgen, maar later op de dag wel opbelde en vroeg waar de bakker toch bleef. Zij was pas tevreden als de bakker zelf aan de deur was geweest, zelfs als zij niets nodig had. Toen mevrouw Van Dijk haar om die reden vijftig cent voor het bezorgen vroeg, had zij opeens geen belangstelling meer. Of die dame die op de Amsterdamse straatweg woonde en die gewoon was dagelijks een half wit te nemen. Zij was de laatste klant. Op die dag wenste zij een heel wit. De

bakker, die dit niet meer in zijn mand had, bood haar twee halven wit aan. Dit weigerde zij, zodat de bakker voor een heel wit terug moest naar de bakkerij. Ook waren er in vroeger tijden klanten die de bakker voor een 'knip' terug stuurden naar de bakkerij. Met een 'rond' namen zij geen genoegen. De bakker dacht er het zijne van.

In 1964 kwam er een eind aan het willekeurig bezorgen van brood. De sanering, zoals het genoemd werd, zorgde ervoor dat iedere bakker een eigen wijk kreeg. De klant kon niet meer kiezen welke bakker er aan huis kwam.

Nog weer later werd het bezorgen aan huis te kostbaar en moest de klant het brood zelf komen halen. Mevrouw Van Dijk heeft haar man en haar zoon altijd terzijde gestaan in de winkel. Dat was hard werken, vooral op zaterdag en voor de feestdagen. De laatste bakker van de Turfstraat was Hans van Dijk. Hij ging in 1963 na de middelbare school naar de bakkersschool in Amersfoort. Maar het vak leerde hij van zijn vader. Deze bleef hem bij het bakken terzijde staan, totdat hij 29-10-1988 de bakkerij voorgoed sloot. Veel mensen in Baarn missen nog steeds hun dagelijkse vertrouwde gang naar Van Dijk. Voorbij die tijd.

E. J. Heun.

ELIAS VAN IJKEN

Op 29 juli 1909 werd Elias van IJken benoemd tot brugwachter/tolvergaarder van de in 1900 totaal vernieuwde ijzeren brug over de Eem.

Hoewel de arbeidsomstandigheden buitengewoon slecht waren en de bezoldiging in geen verhouding stond tot de vereiste hoeveelheid werk, waren er toch diverse sollicitanten geweest.

Een bewijs dat de werkloosheid en de sociale nood in deze jaren bijzonder groot waren.

Van IJken werkte letterlijk dag en nacht. Naast zijn werk als onbezoldigd Rijkswachter werd er van hem verwacht, dat hij zeven dagen per week en 24 uur per dag de land- en watertol bediende.

Voor de schepen moesten de beide klapbrugdelen in weer en wind d.m.v. een slinger aan beide zijden van het water tegelijk worden opengedraaid. Zijn vrouw was genoodzaakt hem daarbij te helpen.

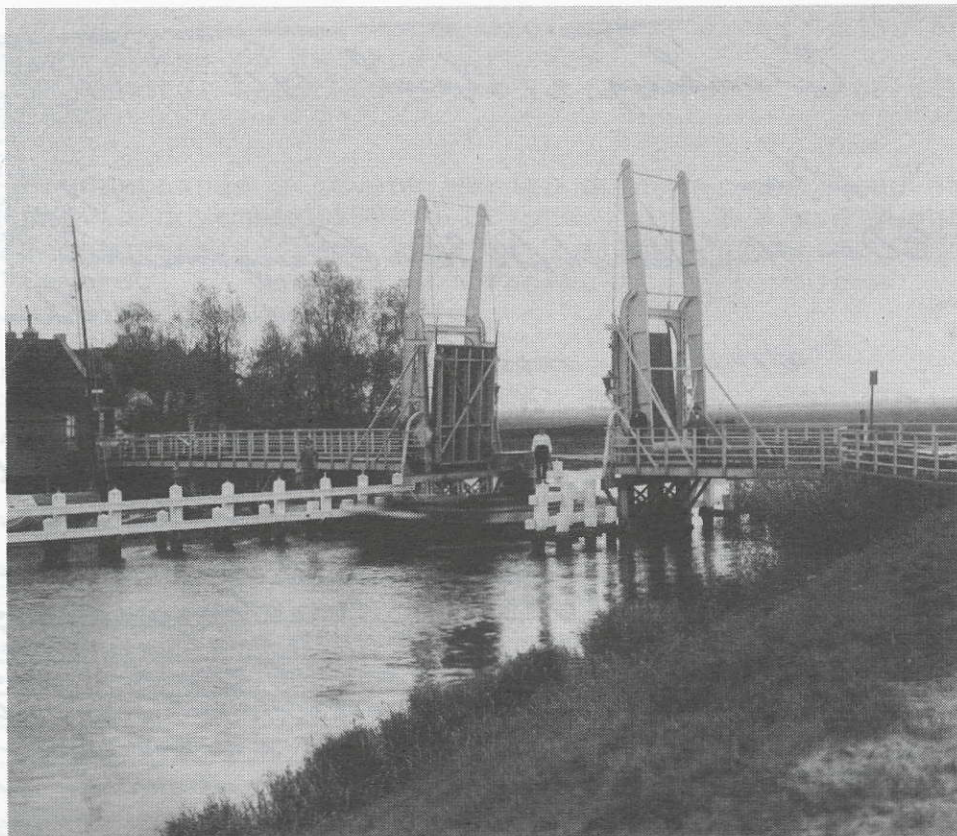
Het tolgeld werd geïnd m.b.v. een klomp aan een touwtje, waarin de schippers het verschuldigde bedrag moesten deponeren.

Hoewel het tolgeld laag was kwam het nog al eens voor dat een schipper niet betaalde. Er bleef voor Elias dan niets anders over dan om op zijn fiets te springen en naar het veerpontje in Eemdijk te sprinten.

Hier leende hij een roeiboot, waarmee hij de schipper tegemoet voer. We mogen wel aannemen, dat daar menig hartig woordje bij gesproken werd.

Voor al deze inspanning ontving Elias van IJken in 1900 het enorme bedrag van f.4,- per week of anders gezegd 64 cent per 24 uur voor twee personen. Voor elke gulden opslag moesten de nodige onderdanige smeekbrieven gestuurd worden aan de Eembrug Commissie.

Na dertig jaar (1930) was zijn weekloon uiteindelijk gestegen tot f.15,- per week. Wel mocht hij samen met zijn vrouw en vijftien kinderen gratis wonen in het oude nog altijd bestaande piepkleine tolhuisje. Uit een brief van Van IJken aan de

burgemeester van Baarn d.d. 21 april 1911, kan men afleiden hoe primitief het gezin moet hebben gewoond.

In deze brief verzoekt Van IJken voor het gezin een washok boven de Eem te bouwen, opdat zijn vrouw de was niet meer in de woonkamer hoeft te doen en het privaat (W.C) uit de woonkamer verwijderd kan worden. Het verzoek werd kennelijk ingewilligd, want het groen geschilderde washok is nog steeds aanwezig. In 1936 volgde zijn zoon Egbert hem op als brugwachter.

Pas in 1950 was men van mening, dat er toch wat te langdurig gewerkt moest worden en werd de hulpbrug

Cembrug 21 April 1911

Aan

Den Edelz. Heer Burgemeester
der Gemt Baar
voorzitter over het behur der Cembrug

De onder getekende waachten volgender der
Cembrug. E van Yfken en bewoner van het brug huis
aldaar verrocht zeer beleeft, om voor hem wel te wille
doen bouwen een houten was-hok ten Noorden van
woning boven de awier de ten daarin de voorste
alles moet geschiede wil men niet met die
moodige werkzaamheden aan de openbare straat
staan dat bij den winter ondragelyk en bij de
zomer minder wenschelyk en er anders geen
plaats voor aansverich is redm waar om ik
het hoog geachte bestuur mognaals zeer beleeft
verzoekt hem dit wel te willen doen bouwen
zoo dat dan het privaat forms mit de
wonstamer verwijderd zou kunnen worden
Hoopende een gunstig besluit te gemoede
te zien.

Met de Meeste Hoogachting

W. Dinaar

E van Yfken
Brugwachter

wachter Daatselaar aangesteld. Nog steeds zijn er Van IJkens op de brug werkzaam. De landtol werd opgeheven in 1930 en de watertol in 1941.

Bovenstaande gegevens werden door mij ontleend aan het in november 1991 door ons lid H.M.M. van Vught samengestelde boek over de Tolheffing aan de Eembrug. Ik dank de Hr. van Vught voor zijn welwillende medewerking.

J. Kruidenier.

AFRIKAANSE BOEREN IN HET WILHELMINAPARK

Eind jaren veertig heb ik ze op de lagere school nog geleerd, de Zuidafrikaanse liedjes uit de in 1907 door N. Mansvelt samengestelde Hollands-Afrikaanse liedbundel als Sarie Marijs, Rij maar an ossewa, Suikerbossie, Mamma 'k wil een man hê, Bobbejaan beklom die berg om die Rooinek te verslaan en nog een aantal van deze liederen, die gedurende de hele eerste helft van deze eeuw zeer populair waren en waarin de Zuidafrikaanse Boeren vaak als helden werden vereerd.

Het hoofd der school begeleidde ons op zijn viool en we zongen tweestemmig, maar van de tekst begrepen we geen woord, al zal hij ons deze zeker uitgebreid verklaard hebben. Pas veel later werd het me duidelijk, dat de Engelse soldaten vanwege hun rode kragen, waardoor ze een gemakkelijk doelwit vormden voor de kogels van de Boeren, spottend Rooinek werden genoemd. Het waren pakkende melodieën, die af en toe weer opborrelen, waardoor ik soms tot ontsteltenis en onbegrip van mijn kinderen onder het afwassen kan uitbarsten in Zuidafrikaans gezang.

"Je moet nie huil nie, je moet nie treur nie, die Stellingbosse kerels kom weer." In de jaren zestig

werd Zuid-Afrika een taboe. Tengevolge van het ingevoerde apartheidbeleid volgde er een culturele en- wanneer het ons zo uitkwam- economische boycot. Het Zuidafrikaanse liedrepertoir werd geruisloos afgevoerd en de grote onbekendheid met Zuidafrika begon. De Boerenoorlogen werden verdrongen door de eerste- en tweede wereldoorlog en de eens bejubelde Boerenleiders werden onbekenden. Regelmatig wordt mijn adres verminkt tot Smitslaan of Smeetslaan, want van Smuts heeft bijna niemand meer gehoord. Toen een jonge bezorger er eens naar vroeg en ik hem uitlegde, dat het een generaal was geweest uit de Boerenoorlog, sprak hij de legendarische woorden: "Oh, zo iets als generaal Schwarzkopf."

Nu onze ministers Lubbers en Van den Broek eerst- daags Zuid-Afrika zullen bezoeken, de regering van president De Klerk en het A.N.C. van Mandela nader tot elkaar schijnen te komen, het dit jaar precies negentig jaar geleden is, dat er een einde kwam aan de bloedige Boerenoorlogen, lijkt het me een geschikt moment om ons geheugen eens op te frissen en wat aandacht te schenken aan de Zuidafrikaanse geschiedenis.

Niet voor niets vernoemde de gemeente Baarn vier lanen en één straat naar deze Boerenleiders. Met twee ervan kreeg Baarn zelfs een bijzondere band.

DE ANGLO-BOERENoorlogen

De Tafelbaai werd in 1652 door Jan van Riebeeck in opdracht van de V.O.C. als verversingshaven in gebruik genomen. Er werden moestuinen aangelegd en een fort gebouwd. Er vestigden zich in de loop der tijd steeds meer kolonisten, die overal op de Kaap hun boerderijen bouwden. Eind 18e eeuw bedroeg het aantal kolonisten ongeveer 25000, van wie de helft van Nederlandse, 27% van Duitse en 17% van Franse afkomst was.

In 1806 veroverden de Engelsen de Kaapkolonie. Door het Britse koloniale bestuur begon het land steeds meer te verengelsen.

Dit leidde tot de zgn. Grote Trek (1835-1837), waar-

bij duizenden Boeren naar de binnenlanden en langs de kust van Natal trokken om er zich te vestigen. Hierbij kwamen ze regelmatig in conflict met de Zoeloe's. De eerste Boerenrepubliek Natal werd na een paar jaar reeds door de Engelsen geannexeerd. De Boeren trokken nog verder naar het noorden, waar de twee nieuwe republieken Oranje Vrijstaat en Transvaal werden gesticht. Er volgde nu een korte periode van betrekkelijke rust tot +/- 1870 toen er goud langs de Vaalrivier en diamant bij het latere Kimberley werd gevonden. Het imperialistische Engeland trachtte daarom in 1877 de Transvaal te annexeren. Dit leidde tot de eerste Anglo-Boerenoorlog, waarin de Britse troepen een aanzienlijke nederlaag leden. Ondanks de concessies van president Kruger van Transvaal en de oprechte inspanning van de Vrij-staatse en Kaapse politieke leiders, die wanhopig trachtten de tragedie af te wenden, brak op 11 okt. 1899 de tweede Anglo-Boerenoorlog uit.

Engelands strijd tegen het "Krugerisme" duurde twee-ëndertig maanden. Toen op 31 mei 1902 de vrede kwam, werd het gordijn neergelaten over een strijd, waarvan de heldhaftigheid der Boeren, die zich verdedigden tegen de overweldigde macht van het Britse Imperium, de wereld verbaasde. De namen van Boerengeneraals als Christiaan de Wet, Koos de la Reij, Louis Botha, Christiaan Beijers en Jan Muts werden bekend. De Boeren genoten de sympathie van de hele wereld, maar de Britse regering trok zich weinig aan van de protesten en wees iedere bemiddeling van de hand. De prijs van de oorlog was verschrikkelijk. Vrijwel iedere boerderij in de republiek werd een zwartgeblakerde ruïne; 26000 Boerenvrouwen en kinderen waren aan epidemische ziekten gestorven in de concentratiekampen, waarin zij samengepakt werden na de verwoesting van hun boerderijen. Engeland telde 7000 gesneuvelden en 91000 gewonden van het half miljoen soldaten dat aan Britse zijde had gevochten. Naast de overleden burgers, telden de Boerencommando's 5000 doden uit

een totale strijdmacht, die nooit groter dan 35000 man is geweest. De meedogenloze taktiek van de verschroeiide aarde, die in de laatste twee jaar werd toe

Boeren veroveren een 'kopje' en openen het vuur op de Britten. Illustratie uit 'The Illustrated London News'.

gepaat, had niet alleen de huizen der Boeren verwoest, maar ook vrijwel alle gewassen en al het vee.

Een groot aantal Boerenleiders werd gevangen genomen, een paar wisten op tijd te vluchten naar Europa. Tot deze vluchtelingen behoorden o.a. president Kruger van Transvaal en president Steyn van Oranje Vrijstaat.

DE KOMST VAN KRUGER;

De stemming in Nederland was zeer heftig voor de Boeren en tegen Engeland gekant.

"Ware Nederland een grote mogendheid geweest, zoals in de zeventiende eeuw, dan hadden we een vijfde Engelse oorlog beleefd", zegt H. Brugmans in zijn geschiedenis van Nederland onder de regering van Koningin Wilhelmina.

Eind 1900 vluchtte Kruger naar Europa. Hij zou proberen hier belangstelling voor de zaak van de Boeren te wekken en mogelijk zelfs zou hij een der grote mogendheden tot interventie kunnen bewegen. De gelegenheid hiervoor werd hem geboden door Koningin Wilhelmina. Maar natuurlijk was de uitvoering daarvan niet gebeurd zonder instemming en medewerking van het ministerie. Ook de Britse regering was van de zaak in kennis gesteld en had toestemming gegeven.

De regering zond de kruiser, de Gelderland, die zich in de Rode Zee bevond naar Lourenzo Marques om daar de president aan boord te nemen. Ongehinderd kon de Gelderland, de Indische oceaan, de Rode Zee, het Suezkanaal en de Middellandse Zee doorvaren om in Marseille voor anker te gaan, waar de president zich ontscheepte.

Het initiatief van Koningin Wilhelmina werd door iedereen geprezen. De Franse dichter Rameau vertolkte deze gevoelens met de woorden:

"Vous seule entre les rois, fîtes le geste male."

Kruger werd in Frankrijk als een vorst ontvangen op het Elysee door president Loubet. De Franse kranten waren vol lof over de dappere Boeren, maar daadwerkelijke hulp bleef uit. Vervolgens vertrok hij naar Duitsland, maar reeds in Keulen werd hem dringend verzocht zijn reis niet verder voort te zetten.

Kruger besloot daarom naar Nederland te gaan, waar hij ruim een jaar verbleef. Zijn laatste levensjaren bracht hij door in Zwitserland, waar hij in 1904 in Clarens overleed.

Gedurende zijn verblijf in Nederland werd "Oom Paul" vereerd, gehuldigd en onderscheiden. Hij werd door Koningin Wilhelmina in den Haag ontvangen, waar hij de juichende menigte vanaf het balkon van Hotel des Indes begroette.

Hij hield audiënties en werd op allerlei bijeenkomsten uitgenodigd, waar hij ten bate van zijn land sprak.

EEN AFRIKAANSE BUURT:

Ook de gemeente Baarn wilde blijk geven van haar gevoelens van sympathie. In navolging van tientallen andere plaatsen, besloot men een aantal lanen naar Boerenleiders te vernoemen.

Men koos voor het kersverse Wilhelminapark, waar te midden van koninginnen en prinses successievelijk vier lanen en één straat hun naam ontvingen. Een grotere eer was niet denkbaar.

Op 12 okt. 1900 wordt het raadsbesluit genomen t.a.v. Steyn- en Krugerlaan, op 30 mrt. 1907 t.a.v. de Wetstraat en op 29 nov. 1912 t.a.v. de Smutslaan. De benoeming van de de Wetstraat ging minder geruisloos, dan die van de andere lanen. Aanvankelijk hadden B. en W. namelijk voorgesteld deze straat Willemstraat te noemen. Verontruste bewoners van de Sophialaan stuurden de Raad echter een brief, waarin ze verzochten de ongunstige naam Willemstraat te wijzigen in de generaal de Wetstraat. Er is zelfs angst voor waardenvermindering van hun huis. "Daar het ons allen bekend is, dat die straten in Amsterdam, Utrecht en Enschede de beruchtste buurten zijn, die er bestaan." Kennelijk werd hun voorstel gehonoreerd.

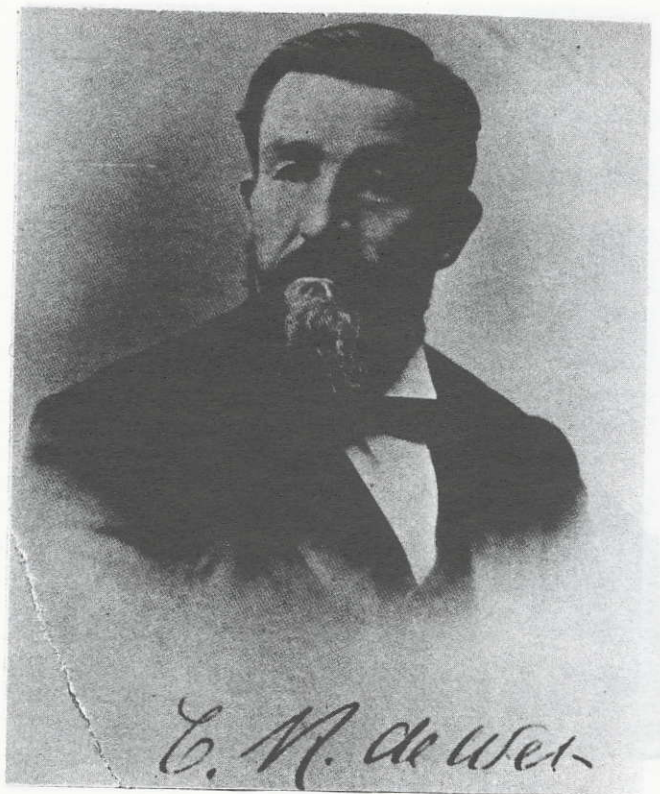
Baarn in 1905.

- 1) Krugerlaan.
- 2) Bothalaan.
- 3) Steynlaan.
- 4) Smutslaan.
- 5) De Wetstraat.

Kruger: (Stephanus Johannes)Paulus 1825-1904. Hij klom in het Transvaalse leger in expedities tegen Bantoestammen op tot generaal. In 1859 werd hij een der stichters van de Geref.Kerk in Zuid-Afrika. Kruger had een leidend aandeel in de eerste Boerenoorlog (1880-1881) en werd vier maal tot president van Transvaal gekozen. In 1900 vluchtte hij naar Europa, waar hij tevergeefs hulp zocht tegen de Britten. Hij overleed te Clarens in Zwitserland.

★

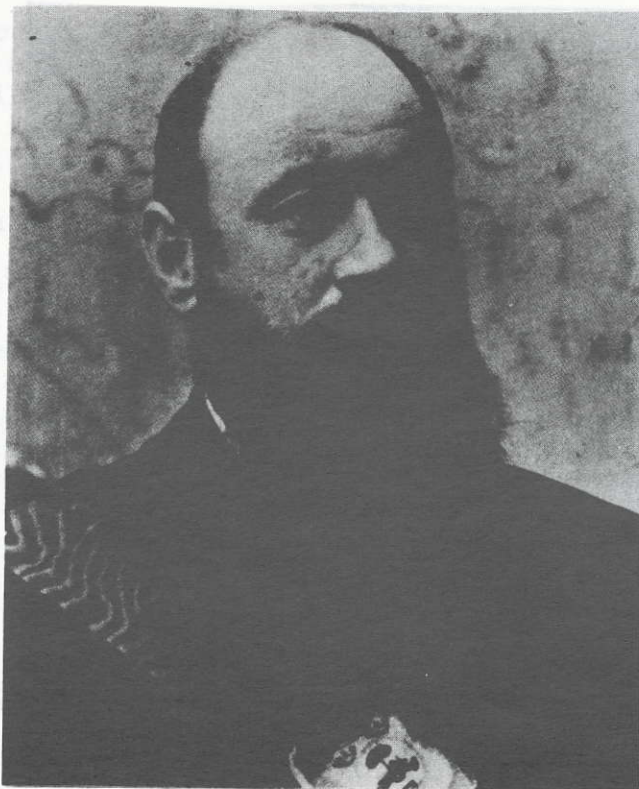

De Wet: Christiaan Rudolph. 1854-1922. Generaal en politicus. Hij bracht de Engelsen eerst verschillende nederlagen toe, maar was in 1902 als opperbevelhebber genoopt de Vrede van Vereniging te tekenen. In 1907 werd hij minister van landbouw en werkte mee aan de oprichting van de Zuidafrikaanse Unie. In 1914 ontketende hij tevergeefs een opstand tegen het Britse gezag en zat tot 1915 gevangen.

Botha: 1864-1919. Hij onderscheidde zich in de Boerenoorlog en werd in 1900 opperbevelhebber van Transvaal. Botha kreeg grote vermaardheid als guerillaleider. Na de oorlog streefde hij naar verzoening met Engeland. In 1906 werd hij premier van Transvaal en in 1910 van de Unie van Zuid-Afrika. In de eerste wereldoorlog onderdrukte Botha de opstand van De Wet en veroverde in 1915 Duits Z.W.-Afrika. Hij nam na de oorlog deel aan de vredesbesprekingen van Parijs.

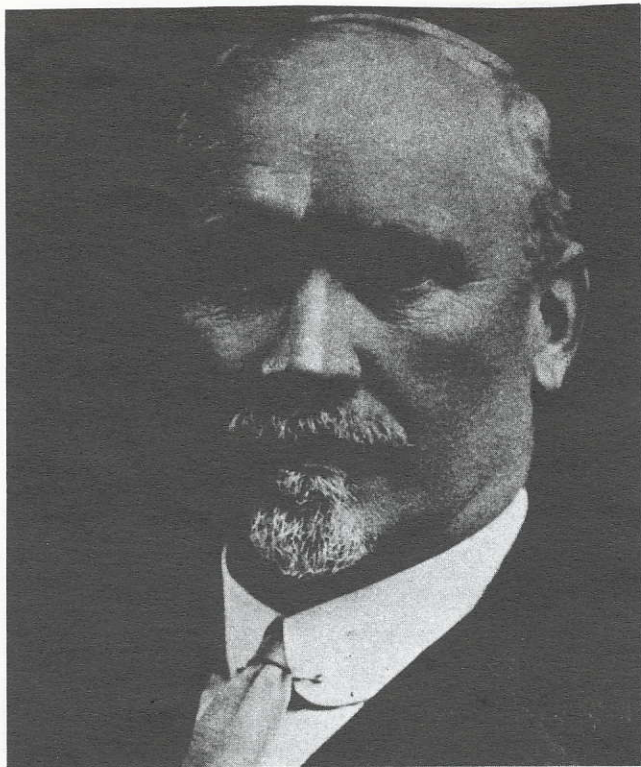

Steyn: Marthinus Theunis. 1857-1916. Generaal en politicus. Hij was de laatst gekozen president van

Oranje vrijstaat (1896-1902).

Steyn verbleef na de oorlog geruime tijd in Europa, maar keerde later naar Zuid-Afrika terug, waar hij een vooraanstaand politicus werd, die o.a. een belangrijke rol speelde op de Nationale Conventie.

Smuts: Jan Christiaan. 1870-1950. Politicus en generaal in de Boerenoorlog. Hij bekleedde na de oorlog diverse ministersposten in de Zuidafrikaanse Unie-regering. Van 1919-1924 werd hij premier, evenals in 1939. Tijdens de tweede wereldoorlog was Smuts een vooraanstaand geallieerd leider. In 1941 werd hij maarschalk en hij werd een der wegbereiders van de V.N. Hij genoot meer aanzien in het buitenland, dan in Zuid-Afrika. Veel Zuidafrikanen namen hem zijn pro-Britse houding kwalijk.

Baarn heeft een kleine Afrikaanse buurt in vergelijking met steden als Amsterdam en Den Haag, waar tientallen straten werden vernoemd naar eens bekende Boerenleiders . Sommige van die straten en pleinen, werden als protest tegen de apartheid en ter ere van een aantal zwarte leiders in de laatste decennia vervangen door Steve Bikoplein of Mandelaplein.

Aan deze vorm van geschiedsvervalsing heeft Baarn gelukkig niet meegedaan. Integendeel, de namen zijn nog steeds aanwezig en de bijbehorende lanen zijn tot nu toe ongeschonden gebleven.

Alleen in de tweede wereldoorlog veranderde de Smutslaan tijdelijk van naam en werd door de Duitsers omgedoopt tot Pretorialaan. Smuts was immers een van hun belangrijke geallieerde tegenstanders.

KRUGER EN STEYN IN BAARN

Paul Kruger (Oom Paul) vestigde zich na zijn Europese tournee in Hilversum. Van hieruit was hij voortdurend op reis om te pleiten voor de Zuidafrikaanse zaak. Ook trachtte hij de nodige gelden te vinden om de kostbare oorlog te kunnen financieren. Overal werd hij door Nederlanders bij zijn komst toegejuicht en menig notabele nodigde hem thuis uit, vaak ook ter vergroting van de eigen status. Op 6 mei 1901 maakte hij een rijtoer door Baarn en door de Hoge- en Lage Vuursche. Waarschijnlijk heeft hij in augustus van datzelfde jaar in Baarn gelogeerd in de villa Casa Cara aan de Stationsweg 34, hoek Koningsweg (thans nr.110). Deze villa was eigendom van de bekende Amsterdamse familie A.J.Korthals Altes, die hun huis tijdelijk ter beschikking hadden gesteld van een andere Transvaalse vluchteling, A.A.Middelberg.

Middelberg was voorzitter van de Zuidafrikaanse Spoorwegmaatschappij, had een kantoor in Amsterdam en was een geacht Baarnaar geworden, hetgeen mag blijken uit zijn benoeming tot kerkvoogd van de Baarnse Hervormde Kerk.

G.H. van Senden, bewoner van Peking, liet uit enthousiasme op zijn terras het oorlogsschip de Gelderland, waarmee Kruger naar ons land was uitgeweken, nabootsen. De Baarnse bevolking kwam er massaal naar kijken.

CASA CARA, de villa aan de Stationsweg, waar Paul Kruger in 1901 gelogeed zou hebben.

Op 31 aug. 1903 namen twee dochttertjes van ex-president Steyn van Oranje Vrijstaat hun intrek op de dameskostschool Erica aan de Dalweg.

Waarschijnlijk huisvestte deze school nog meer Zuidafrikaanse meisjes. Het echtpaar Steyn, dat vermoedelijk te Assen verbleef, heeft hun dochters in juli, sept. en okt. 1904 bezocht.

Op 19 juli kwamen ze om 11u.20. op het Baarnse perron aan, waar ze door hun dochters en de dames Mongers van het instituut werden opgewacht.

De bekende Baarnse dominee H.Meulebelt sprak daarbij een welkomstwoord. Het echtpaar logeerde in het Badhotel.

's Middags brachten ze een bezoek aan Mw. Jonkman

De Dameskostschool Erica in 1904.
In het midden de zusters Mongers met de dochttertjes van ex-president Steyn.

van Klein Lommeroord aan de Eemnesserweg en aan de familie J.L.Pierson op Uyttenbosch.

Naar de reden van deze bezoeken kunnen we alleen maar raden. Bij hun laatste komst naar Baarn in okt. ontvangt het echtpaar een groepsfoto met alle meisjes van het instituut Erica, vervaardigd door fotograaf Koster uit de Laanstraat.

Het oudste dochterje van de familie steyn krijgt zelfs les in het kaasmaken op de boerderij van Teus Blom op Steevlied.

Op 21 dec 1904 vertrekken de meisjes na een verblijf van anderhalf jaar samen met hun ouders weer naar Zuid-Afrika.

Bij deze gelegenheid ontving Teus Blom als dank een ziveren bestek met inscriptie van de familie Steyn. Zijn kleinzoon in Eemnes had hier bij navraag nog nooit van gehoord, zodat we moeten vrezen, dat dit aandenken verloren is gegaan.

SAL ALLES REG KOM/?

Laten we hopen dat de politieke leiders in Zuid-Afrika spoedig tot een vreedzame oplossing van hun problemen zullen komen.

Misschien wordt Zuid-Afrika dan weer net zo populair als in het begin van deze eeuw en komen we de oude Zuidafrikaanse liedjes in een nieuw muzikaal jasje gestoken eerstdaags weer tegen in de toptien van de Nederlandse hitparade.

J.Kruidenier

Geraadpleegd:

d'Aulnis de Bourouill - dl.111, 1V, V.

H.Brugmans - Geschiedenis van Nederland onder de regering van Koningin Wilhelmina.

De Boer en De Vries - Moderne geschiedenis van Nederland.

AGON - Kroniek van de twintigste eeuw.

Sesam Wereldgeschiedenis - dl. XVlll.

Pollman en Tiggers - Nederlands Volkslied.

Universum - De Groten der Aarde.

T.Pluim - Uit de geschiedenis van Baarn.

Raadsbesluiten van de gemeente Baarn 1900,1906, 1912.

Redactie : H. Bronkhorst
E.J. Heun-ten Holt
J. Kruidenier
R. Uileman

Typewerk en lay-out : T. Biemans.

Redactie-adres : E.J. Heun-ten Holt, Bilderdijk-
laan 19, 3743 HR Baarn.

De Historische Kring "Baerne" stelt zich ten doel het bestuderen van en belangstelling kweken voor geschiedenis in het algemeen en van Baarn in het bijzonder. Zij tracht dit doel te bereiken door middel van het organiseren van lezingen, excursies, tentoonstellingen en het uitgeven van een eigen tijdschrift.

Naast deze algemene activiteiten bestaat de mogelijkheid toe te treden tot de volgende werkgroepen:

1. Werkgroep Archeologie
Inlichtingen: J.W.A.A. van der Laan, De Schoener 12,
3742 HD Baarn. Tel. 02154 - 11656.
2. Werkgroep Archiefonderzoek
Inlichtingen: H.M.M. van Vugt, Vollenhovenschans 19,
1324 HS Almere. Tel. 03240-44421
3. Werkgroep Interviews en Reportages
Inlichtingen: J.M. v.d. Brink-van Wijkvliet, Prof.
Meijerslaan 10, 3741 XH Baarn. Tel. 02154 -
20161.
4. Werkgroep Oudheidkamer
Inlichtingen: H. Bon
Pinksterbloemhof 1
3742 ES Baarn.
Tel. 02154-16094.